

CULTUURHISTORISCH ADVIES SCHUUR BIJ HOGE MAASDIJK 51

CUIJPERS ADVIES — RUIMTELIJKE ORDENING • ERFGOED

CROONENBURO5

CULTUURHISTORISCH ADVIES HOGE MAASDIJK 51 TE ANDEL

CROONENBURO5

CULTUURHISTORISCH ADVIES HOGE MAASDIJK 51 ANDEL

Opdrachtgever

Naam : CROONENBURO5
 Contactpersoon : Roel Dekker
 Adres : Postbus 40
 PC + plaats : 4900 AA Oosterhout
 Tel. : +31 162 487500
 Mail : Roel.Dekker@croonenburo5.com

Bevoegd gezag erfgoed

Naam : GEMEENTE Woudrichem
 Contactpersoon :
 Adres : Postbus 6
 PC + plaats : 4285 ZG Woudrichem
 Tel. : 0183-308100
 Mail : gemeente@Woudrichem.nl

Uitvoerend bureau

Naam : Cuijpers Advies
 Auteur : ir. J.J. Cuijpers
 Adres : Gouverneur Hultmanstraat 2
 PC + plaats : 5224 CJ 's-Hertogenbosch
 Tel. : 06 - 5146 1115
 Mail : info@posd.eu
 Website : www.posd.eu
 Projectnummer : 12134

Versietabel				
versie	datum	Inhoud	status	validatie
1-1	22 08 2018	conceptrapport	concept	JC

Samenvatting

Ten behoeve van de opstelling van een bestemmingsplanherziening is opdracht verleend voor het uitvoeren van een cultuurhistorisch onderzoek naar de schuur bij het voormalig veerhuis De Zwaan aan de Hoge Maasdijk 51 te Andel (gem. Woudrichem).

De schuur stamt uit de achttiende of negentiende eeuw (1708?) en heeft sindsdien verschillende verbouwingen ondergaan. De schuur heeft cultuurhistorische waarde, zowel op zichzelf, als zijnde onderdeel van twee historische ensembles. Het gebouw is onderdeel van het veerhuisensemble en van het ensemble van historische bebouwing aan de Hoge Maasdijk.

Het is denkbaar dat de schuur wordt omgezet naar woning, maar daarbij zouden elementen die afbreuk doen aan de geconstateerde waarden, moeten worden verwijderd of verbeterd.

CROONENBURO5

CULTUURHISTORISCH ADVIES HOGE MAASDIJK 51 ANDEL

Inhoud

1. Inleiding.....	5
1.1. Aanleiding.....	5
1.2. Methodiek.....	6
1.3. Situatie.....	6
1.4. Leeswijzer.....	6
2. Aanwezige cultuurhistorische waarden.....	7
2.1. Ensemblewaarden.....	7
2.1.1. Algemeen.....	7
2.1.2. Bebouwing Hoge Maasdijk.....	7
2.1.3. Ensemble.....	9
2.2. Beschrijving en bouwgeschiedenis van de schuur bij Hoge Maasdijk 51.....	13
2.2.1. Algemeen.....	13
2.2.2. Bouwgeschiedenis - archiefonderzoek.....	13
2.2.3. Onderzoek ter plaatse.....	15
2.2.4. Erfbeplanting en ander historisch groen.....	19
3. Waardering.....	20
3.1. Methodiek.....	24
3.2. Waardering.....	24
3.3. Overzicht waardering.....	26
4. Perspectief.....	24

CROONENBURO5

CULTUURHISTORISCH ADVIES HOGE MAASDIJK 51 ANDEL

1. INLEIDING

1.1. Aanleiding

Voor een ontwikkeling in Andel (gemeente Woudrichem) is de opdrachtgever momenteel bezig met het opstellen van een bestemmingsplan voor het toevoegen van een woningbouwtitel. De woning wordt gerealiseerd in de bestaande schuur, of na het amoveren van de schuur op de huidige plek van de schuur. Of de schuur behouden blijft, is nog niet bekend.

Het betreft de schuur ten zuiden van het perceel Hoge Maasdijk 51 te Andel. De huidige schuur is gerealiseerd rond het jaar 1900. Er heeft echter eerder ook al een schuur gestaan.

De monumentencommissie van de gemeente Woudrichem heeft aangegeven dat er een cultuurhistorisch onderzoek met betrekking tot de exacte vorm en de locatie van de schuur dient plaats te vinden. De Monumentencommissie geeft aan:

Deze locatie is eerder besproken in de vergadering. Momenteel wordt er een ontwerpbestemmingsplan opgesteld. In een eerder stadium is door de monumentencommissie echter aangegeven dat er een onderzoek dient plaats te vinden naar de exacte vorm en locatie van de oude schuur. Dit is niet gebeurd. Door de ouderdom van de herberg en de schuur, is de locatie wat betreft archeologie een vindplaats op zich. De uitvoerder van het archeologisch onderzoek ziet dit echter anders.

De commissie blijft bij haar advies van 5 juli 2017 dat er onderzoek dient te worden uitgevoerd naar de oorspronkelijke locatie en vorm van de oude schuur.

<<< **Figuur 1 - (vorige pagina): De schuur die onderwerp is van deze rapportage, gelegen direct aan de Hoge Maasdijk te Andel (foto: Cuijpers Advies, 2018).**

Inmiddels is voor de locatie reeds een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Hieruit kwam niks naar voren over eventuele vindplaatsen in het plangebied. Door de adviseur is geadviseerd de locatie vrij te geven.

Het navolgende onderzoek heeft betrekking op de cultuurhistorische waarde van het gebouw, waarbij niet alleen de bouwhistorische, maar ook de historisch-stedenbouwkundige waarde naar voren komen.

Figuur 2 - Topografische situatie 2017 - de locatie is gesitueerd binnen de rode cirkel.

1.2. Methodiek

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft richtlijnen opgesteld waaraan het verplichte onderzoek bij het opstellen van bestemmingsplannen moet voldoen¹. Het gepleegde onderzoek is geheel overeenkomstig de desbetreffende richtlijnen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed² en de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek³ uitgevoerd en het navolgende advies is opgesteld door een ter zake kundig persoon, te weten ir. J.J. Cuijpers, architect, stedenbouwkundige en erfgoeddeskundige. In genoemde richtlijnen is aangegeven dat het onderzoek een inventarisatie, een waardering en een beschrijving van het perspectief moet omvatten. De navolgende werkzaamheden zijn verricht om vorm te geven aan het onderzoek:

1. Analyse historische kaarten, waaronder de Topografische manuscriptkaart 1836-42, het kadastraal minuutplan 1832 en diverse pre-kadastrale kaarten;
2. Archiefonderzoek - digitaal toegankelijke inventarissen; voornamelijk zijn alleen digitaal toegankelijke inventarissen van het rijksarchief (BHIC) en het streekarchief Langstraat, Heusden en Altena onderzocht.
3. Literatuuronderzoek in het algemeen.
4. Onderzoek ter plaatse.

1.3. Situatie

Het onderzoeksobject is gelegen in het buurtschap Op Andel, onderdeel van het dorp Andel in de gemeente Woudrichem, aan de weg genaamd Hoge Maasdijk.

¹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening - Aanwijzingen en aanbevelingen, Amersfoort, 2013.

² Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, versie 6 zoals verzonden aan de Tweede Kamer, februari 2013.

³ RCE e.a., 2009.

Figuur 3 - Situatie Hoge Maasdijk 51 - Het huidige hoofdgebouw is het voormalige veerhuis; daarbij horen nog de aanwezige schuur, onderwerp van het navolgende onderzoek en het voormalige weegbrughuisje.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 zijn de aanwezige cultuurhistorische relictten kort uiteen gezet en is de huidige toestand in het gebied nader beschreven. In hoofdstuk 3 is de waardering van de relictten en het complex waar ze deel van uitmaken opgenomen. In hoofdstuk 4 is het perspectief van de geconstateerde waarden in relatie tot de aangevraagde bestemmingsverandering weergegeven.

2. AANWEZIGE CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

2.1. Ensemblewaarden

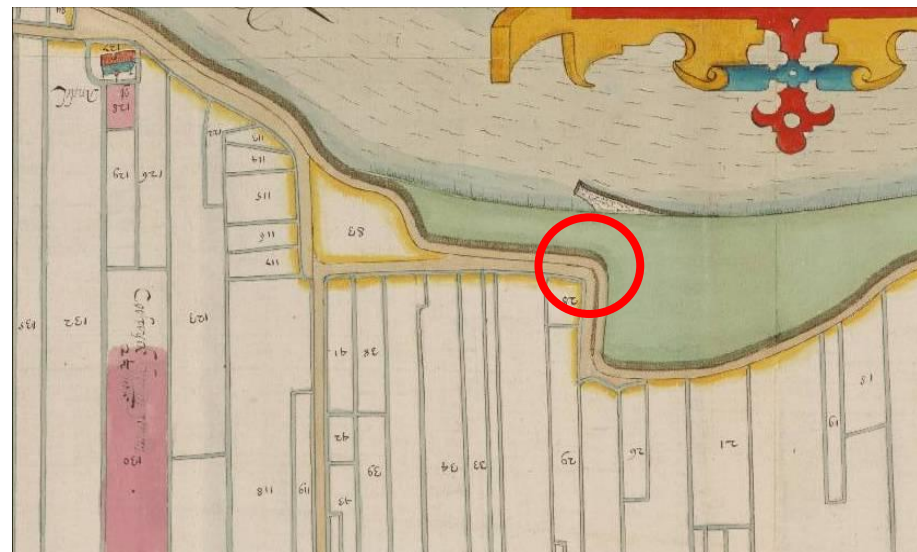
2.1.1. Algemeen

De cultuurhistorische waarde van de aanwezige bebouwing wordt niet alleen bepaald door de bouwhistorische restanten van het gebouw zelf. Ook het feit dat de schuur deel uitmaakt van een bijzonder ensemble met het veerhuis De Zwaan en het weeghuisje, weegt daarin mee. Verder maakt dit ensemble weer deel uit van een historisch bebouwingslint aan de Hoge Maasdijk. In het navolgende worden deze ensemblewaarden beschreven. Vervolgens worden de aanwezige relictten in het gebouw zelf beschreven.

>>>> Figuur 4 - Prekadastrale kaart uit 1601 (bron: Nationaal Archief Den Haag, toegang 4VTH, inv.nr. 1387); de destijds bestaande bebouwing - behalve de kerk - is niet aangegeven, alleen de eigendomsgrenzen; uit de verkaveling blijkt echter dat er op de plaats van het veerhuis en van de bijbehorende schuur, waarschijnlijk nog geen bebouwing aanwezig was. >>>>

2.1.2. Bebouwing Hoge Maasdijk

Andel ontwikkelde zich eerst als oeverwalnederzetting op de oeverwal van de rivier de Alm. Veranderingen van de loop van de Maas, waarschijnlijk in de 11e of 12e eeuw, maakten dat het toenmalige centrum van Andel buitendijks kwam te liggen en moest worden afgebroken, inclusief het kerkje dat er toen al aanwezig was. Vervolgens werd de kerk van Op Andel gebouwd, deels opgetrokken uit stenen die eerder gebruikt waren in het verdrinken dorp. Door deze veranderingen in het verloop van de rivieren ligt Andel tegenwoordig aan de Afgedamde Maas, als dijknederzetting langs de Hoge Maasdijk. Het noordwestelijk deel (Neer Andel) dat zich als niet-agrarische kern ontwikkelde, wordt gevormd door de driehoek met als rechte zijden; Julianastraat, Burgemeester van der Schansstraat en als schuine zijde de Hoge Maasdijk.

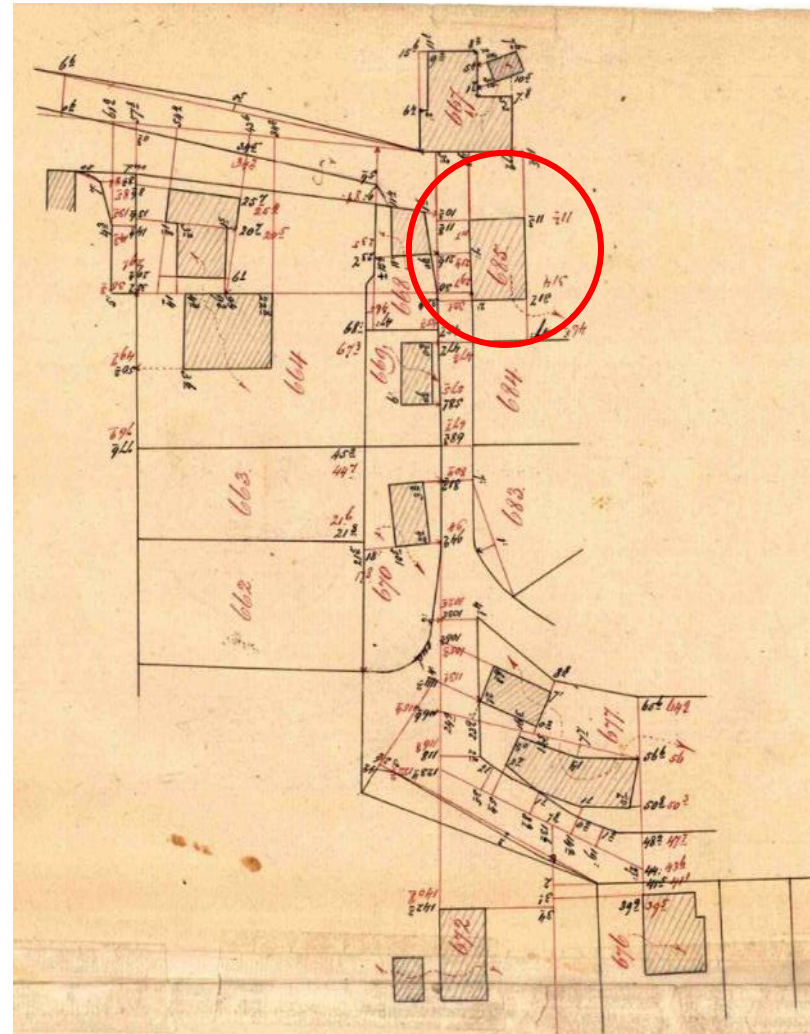
Het zuidoostelijk deel (Op Andel) bestaat uit de Hoge Maasdijk met daaraan gekoppelde parallel lopende achterstraten (Hoefweg, Mr. S. Naaijenstraat).

Aan weerszijden hiervan liggen langgerekte, smalle percelen met oorspronkelijk agrarische bebouwing uit de periode circa 1850-1900. De Hoge Maasdijk met een steil en hoog profiel is bebouwd met binnen- en buitendijks gelegen vrijstaande bebouwing, overwegend woonhuizen en agrarische bebouwing eveneens uit de periode circa 1850-1900⁴.

⁴ Provincie Noord-Brabant, 2001.

Figuur 5 - Situatie in 1832 (kadastraal minuutplan, een kwartslag gedraaid); duidelijk is te zien dat zowel de wegenstructuur, als de bebouwingsstructuur van dit stuk van Andel op hoofdlijnen sindsdien nauwelijks gewijzigd is.

Figuur 6 - Kadastraal veldwerk 1895 - vergelijk met Figuur 5; hieruit blijkt dat de bebouwingsstructuur langs dit deel van de Hoge Maasdijk in de tussentijd nauwelijks veranderd is - het noorden is rechts (bron: BHIC archief kadaster, geraadpleegd 22 augustus 2018).

2.1.3. Ensemble

De betreffende schuur is maakt deel uit van een bebouwingscomplex rondom het voormalig veerhuis De Zwaan. Dit veerhuis ligt aan de Hoge Maasdijk 51 en stamt in zijn kern uit omstreeks 1700-1832⁵. Het veerhuis is een rijksmonument⁶.

Het veer Andel-Poederloijen en het veerhuis De Zwaan

Het veer Andel - Poederloijen heeft sinds de middeleeuwen⁷ tot in de twintigste eeuw gevaren⁸. Het veer voer gewoon dagelijks heen en weer, behalve in het rampjaar 1672. In juni van dat jaar werd de pont door kapitein Gideon de Bie naar Woudrichem gevoerd. Wellicht had dit te maken met het beleg van het nabijgelegen Gorinchem door de Fransen. Hoe lang de pont toen buiten bedrijf is geweest, is niet bekend. Uiteraard waren er regelmatig geschillen over het veer. Zo moest in 1745 het Hof van Holland uitspraak doen in een geschil tussen de Heer van Poederloijen als eigenaar van de helft van het veer en zijn schoonzoon. Na de afdamming van de Maas in 1904 bleef het veer aanvankelijk varen tussen herberg "De Zwaan" aan de Andelse zijde en een veerhuis aan de Poederloijense kant. Uiteindelijk werd het veer omstreeks 1935 opgeheven. De veerdam is sindsdien in het ongereede geraakt. Wel is er nog een aanlegsteiger aanwezig.

Het veerhuis De Zwaan is een fraai voorbeeld van een veerhuis uit (waarschijnlijk) de achttiende eeuw. De gelagkamer geeft een fraai uitzicht op de Afdamde Maas. Boven de ingang is een antiek bord zichtbaar dat de naam (en een afbeelding) van De Zwaan representeert met teksten in het Nederlands en het Frans. Het gebouw is rijksmonument en wordt in het monumentenregister als volgt beschreven: "Huis onder, aan de voorzijde afgewolfd, zadeldak. Rieten kap. Vensters met roedenverdeling". De opvallende dubbel ingezwenkte topgevel wordt niet genoemd in het monumentenregister.

⁵ Het MIP (opgenomen in: Provincie Noord-Brabant, 2001) noemt als bouwjaar de periode tussen 1800 en 1850; blijkens het kadastrale minuutplan (Figuur 5) was het gebouw in 1832 zeker al aanwezig. De datering 1700 wordt genoemd door Antea Group (2018) zonder bronvermelding. Er is geen nader onderzoek naar het veerhuis beschikbaar, zodat een exactere datering vooralsnog niet mogelijk is.

⁶ Monumentenregister nummer 39618.

⁷ In 1369 werd: "het veer te Andel" genoemd (Braams, 1995, p. 123); niet duidelijk is of het dit veer betreft.

⁸ www.bhic.nl/ontdekken/verhalen/het-veer-andel-poederloijen

Het veerhuis was niet alleen een wachtruimte voor het veer, het was tevens een logement voor reizigers en een herberg waar ook de mensen uit de omgeving gebruik van maakten. Zo waren er vergaderingen en openbare verkopen en verpachtingen.

Figuur 7 - Historische foto Andels Veer - rechts van het veerhuis is de onderhavige schuur zichtbaar (bron: www.wilhelminasluis.nl/veerhuis-de-zwaan.html).

Figuur 8 - Overzicht Hoge Maasdijk; links is de betreffende schuur te zien; op de achtergrond enkele andere rietgedekte dijkwoningen; deze bebouwingsstructuur is al bijna 200 jaar min of meer consistent en heeft daarom een zekere cultuurhistorische waarde (foto: Cuijpers Advies, 2018).

Figuur 9 - Historische foto Andels Veer en het veerhuis (bron: www.wilhelminasluis.nl/veerhuis-de-zwaan.html).

Het weeghuisje

Bij het veerhuis was ook een weegbrug aanwezig, waarvan het weeghuisje (waar de gevoelige weegapparatuur zich bevond) nog aanwezig is. Veel boeren maakten gebruik van de weegbrug. Bieten werden er bijvoorbeeld gewogen alvorens per schip naar de suikerfabriek te worden vervoerd⁹. Het weeghuisje bij de weegbrug bestaat nog. Het balansmechaniek is ontmanteld en staat nog tegen het huisje aan.

⁹ www.wilhelminasluis.nl/veerhuis-de-zwaan.html

Figuur 10 - Het weeghuisje in 1989 - bijzonder zijn de opvallende vlechtingen in de topgevel (foto: BHIC, PNB001075187, fotograaf dr. W. van Leeuwen, provincie Noord-Brabant).

De schuur

Bij het veerhuis hoorde ook een schuur. Reizigers konden hier hun paarden stallen en/of verversen en hun rijtuigen stallen. Op 17 mei 1882 doet de gemeenteraad de los- en laadplaats in beheer en onderhoud over aan Joost Kalis, destijds bewoner en eigenaar van herberg De Zwaan. Hij verbindt zich daarbij ook de schuur goed te onderhouden en *“toegankelijk te stellen voor berging van goederen en vee dat op en af de stoomboten worden gebracht”*. Die schuur is er ook nog steeds en is onderwerp van deze studie.

Figuur 11 - Het veerhuis De Zwaan, rijksmonument (bron: www.funda.nl).

2.2. Beschrijving en bouwgeschiedenis van de schuur bij Hoge Maasdijk 51

2.2.1. Algemeen

In de vorige paragraaf is al aangegeven dat de onderhavige schuur deel uitmaakt van een ensemble rondom het monumentale veerhuis. In deze paragraaf worden de resultaten van het uitgevoerde onderzoek aan het gebouw zelf beschreven.

2.2.2. Bouwgeschiedenis - archiefonderzoek

In de rapportage van Antea¹⁰ wordt opgemerkt dat er een discrepantie zit tussen de locatie van de schuur op de topografische kaart van 1916 en de huidige situatie, waarbij er rekening mee wordt gehouden dat de schuur sindsdien is verplaatst. Een dergelijke verregaande conclusie is echter niet te trekken uit een vergroting van een topografische kaart 1:25.000. Uit onderzoek naar de kadastrale bescheiden (Figuur 5 en Figuur 6 in vergelijking met de huidige situatie) blijkt dat in 1832 en 1895 de contouren van het gebouw niet hetzelfde zijn. Mogelijk is de schuur tussen die jaren vervangen of de opmeting in 1832 was niet geheel nauwkeurig. Tuussen 1895 en nu is er in ieder geval geen verschil, zodat we mogen uitgaan van hetzelfde gebouw. Het onderzoek ter plaatse (zie paragraaf **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**) bevestigt dit.

Vóór 1989 is de rieten kap vervangen, waarbij drie opvallende aangekapte dakkapellen werden aangebracht. Deze brachten ongetwijfeld meer licht in de schuur, maar tasten de cultuurhistorische betekenis van het bouwwerk in ernstige mate aan.

In 1991 werd een ontheffing waterkeringen verleend voor het plaatsen van twee nieuwe zijgevels aan de schuur¹¹. Als we de huidige situatie vergelijken met de situatie in 1989 (<<< **Figuur 1** en Figuur 12) dan blijkt dat de raamindeling van de straatgevel in sterke mate is veranderd.

¹⁰ Antea, 2018, pagina 13.

¹¹ Streekarchief Langstraat Heusden, Altena: 0381 Waterschap Alm en Biesbosch, Ontheffingen reglement waterkeringen, 1976-2004, nr. 1085.

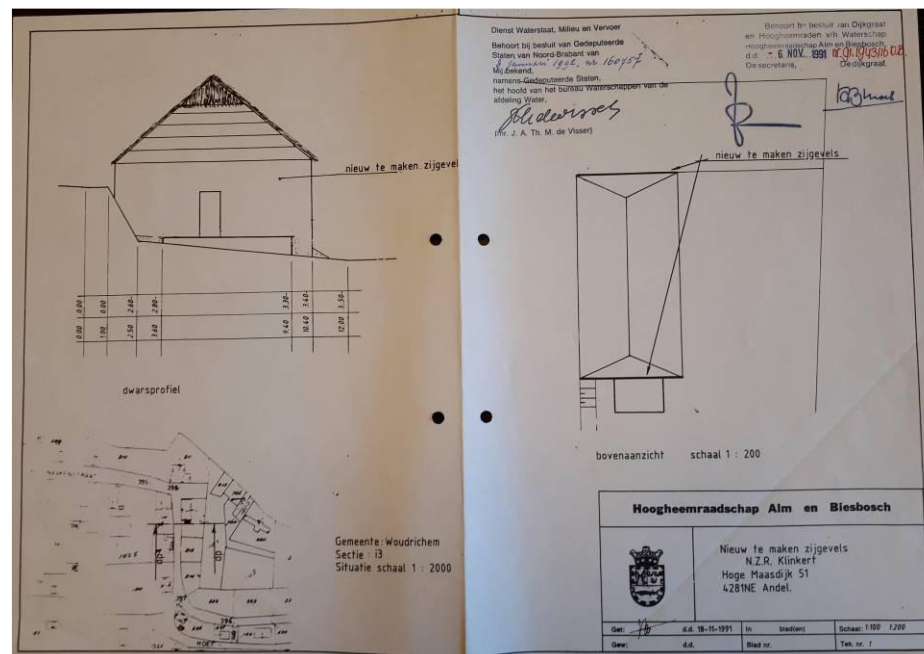

Figuur 12 - Straatbeeld van de schuur in 1989 (foto: BHIC, PNB001075187, fotograaf dr. W. van Leeuwen, provincie Noord-Brabant).

Figuur 13 - De schuur bij het veerhuis (foto: BHIC, PNB001075187, fotograaf dr. W. van Leeuwen, provincie Noord-Brabant); in de houten, gepotdekselde topgevel is een hooiluik zichtbaar, dat blijkbaar gedeeltelijk is dichtgetimmerd; de poort bestaat uit schuifbare delen; niet duidelijk is of daarachter een getoogd gemetselde opening zit.

De op Figuur 12 zichtbare rechthoekige raampjes werden vervangen door gietijzeren halfronde raampjes en rechthoekige raampjes met een rondboog aan de bovenzijde.

Figuur 14 - Bouwplan bij ontheffing door Waterschap (Streekarchief Langstraat Heusden, Altena: 0381 Waterschap Alm en Biesbosch, Ontheffingen reglement waterkeringen, 1976-2004, nr. 1085); er zijn nogal wat afwijkingen ten opzichte van de werkelijkheid: zo zijn er maar twee muren aangepijld die vervangen zouden worden, maar in werkelijkheid is ook de westelijke muur vervangen; verder wordt in het aanzicht gesuggereerd dat er een wolfseind aan de zuidzijde van het dak was en op de plattegrond dat het dak een schilddak was, terwijl in werkelijkheid er een zadeldak lag, dus zonder schilden en zonder wolfseind.

In 1992 verleende het waterschap ontheffing van het reglement waterkeringen voor het vervangen van twee zijmuren (de noord- en de zuidwand). In werkelijkheid werd ook de westmuur veranderd door een nieuwe halfsteens muur aan de buitenzijde er tegenaan te zetten.

2.2.3. Onderzoek ter plaatse

Exterieur

De betreffende schuur werd op 21 augustus 2018 bezocht. Het interieur kon slechts globaal worden beoordeeld doordat de schuur thans in gebruik is voor opslag. Daarbij werd het volgende geconstateerd. Het betreft een schuur op rechthoekige plattegrond onder rietgedekt zadeldak. In de noordelijke en zuidelijke topgevels zijn de bovenzijden betimmerd met gepotdekselde planken. De noordelijke gevel, die naar de toegangsweg en de voormalige herberg gekeerd is, bevat een ruime, licht getoogde toegangspoort. De plaatsing van de poort is bijzonder voor een schuur aan de dijk en geen langsdeel zoals hier. Het metselwerk is vernieuwd, opgetrokken uit standaard fabriekssteen in wild verband en standaard voegwerk. Het houtwerk in de topgevel is eveneens vernieuwd, waarbij het hooiluik, dat in 1989 nog aanwezig was (zie Figuur 13), werd verwijderd. Het nieuwe metselwerk bevat aan de rechterzijde een spaarvlak, waarvan de betekenis vooralsnog onduidelijk is.

De westelijke, naar de Hoge Maasdijk gerichte, zijgevel bevat jaartalankers (1708) en 3 verschillende soorten gietijzeren raampjes. Het metselwerk is vernieuwd in standaard fabriekssteen in wild verband en standaard voegwerk. In het dakvlak van het zadeldak bevinden zich drie opvallende dakkapellen, die vóór 1989 zijn aangebracht.

De zuidelijke gevel bevat een deur en een half rond gietijzeren venstertje. Ook hier is het metselwerk vernieuw en vervaardigd van standaard fabrieksstenen in wild verband met standaard voegwerk.

De oostelijke gevel bevat nog het oorspronkelijk metselwerk van handvorm stenen. Er zijn restanten pleisterwerk aanwezig, hetgeen het lezen van het metselverband en het voegwerk bemoeilijkt. Bouwsporen laten de locatie van een half rond venstertje zien. Blijkbaar is de kap in het verdere verleden opgehoogd, want duidelijk is te zien dat het muurwerk met 17 lagen in kruisverband is verhoogd. De ophoging heeft knipvoegen. Aan deze zijde bevindt zich tevens een aanbouwtje in de vorm van een kweekkasje.

Figuur 15 - Zuidelijke gevel, topgevel met bovenzijde van gepotdekseld hout (foto: Cuijpers Advies, 2018)

Figuur 16 - Noordelijke gevel (topgevel) en westelijke gevel, die naar de Hoge Maasdijk is gericht (foto: Cuijpers Advies, 2018)

Figuur 17 - Oostelijke zijgevel (detail); de onderzijde van het metselwerk is vervaardigd van handvorm stenen; bouwsporen wijzen op een vroeger half rond venstertje en een kolom, waarschijnlijk als versterking ter plaatse van een spant.

Interieur

De binnenzijde van de schuur omvat één grote, aaneengesloten ruimte, waarbij het westelijk deel (aan de straatkant) was ingericht als stalling voor rundvee. Het oostelijk deel was ingericht als rijtuigstalling. Daar is fragmentarisch nog een bakstenen verharding aanwezig. Opvallend in het interieur zijn de zware houten balken en de eenvoudige, deels uit ongekantrechte balken bestaande spanten.

Figuur 18 - Interieur schuur; opvallend zijn de zware vloerbalken van de vroegere hooizolder en de opvallend lichte spanten van rondhout (foto: Cuijpers Advies, 2018).

De opvallend zware vloerbalken bevatten geen sporen van hergebruik. Op de spanten zijn geen telmerken gezien. De drie spanten zijn vrij licht van constructie; er zijn geen sporen van staanders of traditionele gebinten.

Interpretatie

bouwjaar

Het exacte **bouwjaar** van de kern van het gebouw is niet helemaal zeker. Weliswaar bevinden zich jaarankers in de westelijke zijgevel, maar deze zijn herplaatst en bevinden zich in nieuw muurwerk dat in 1991 is opgericht. Niet zeker is of deze ankers van deze schuur afkomstig zijn. Ook zou het zo kunnen zijn dat men de ankers verwisseld heeft. Dan zouden met dezelfde cijfers naast 1708 ook de jaartallen 1780, 1807 en 1870 in aanmerking komen. Vooralsnog kunnen we als hypothese voor het bouwjaar uitgaan van het jaartal 1708. Er is vooralsnog geen ondersteunend (archivalisch) bewijs voor dit jaartal. De contouren van de schuur op het kadastrale minuutplan 1832 komen niet geheel overeen met die van de kadastrale meting uit 1895. Dat kan betekenen dat de schuur in de tussentijd veranderd is, of dat de kaarten niet nauwkeurig genoeg zijn. Geconstateerd moet worden dat de resterende bouwdelen best uit de vroege achttiende eeuw zouden kunnen stammen, maar ook uit het midden van de negentiende eeuw. Nader onderzoek kan hierin meer duidelijkheid brengen.

Onderdelen

Opvallend zijn de zware horizontale balken in het interieur. Deze maken geen deel uit van gebintconstructies en hebben uitsluitend gediend als draagconstructie van de vloer. Dat hangt waarschijnlijk samen met een gebruik als hooizolder. Door de zware constructie kon men extra veel hooi opslaan ten behoeve van de gestalde paarden/het gestalde vee. In tegenstelling tot de zware draagconstructie van de vloer, is de draagconstructie van het dak, bestaande uit rondhouten spanten, juist opvallend licht uitgevoerd. Mogelijk zijn de spanten en de sporenkap ooit vernieuwd.

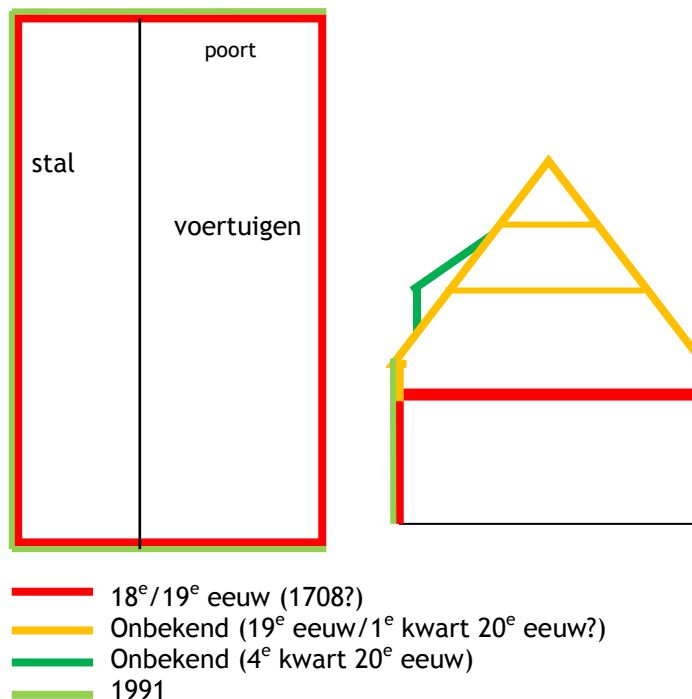
Het metselwerk bestond oorspronkelijk waarschijnlijk uit steens muren, die tevens de zware balkenlaag van de hooizolder droegen. Er zijn geen sporen van een gebintconstructie gevonden. Daarom mag deze schuur niet worden aangemerkt als "Vlaamse schuur". Dat doet overigens niets af aan een eventuele cultuurhistorische waarde.

Stalling

Interessant is de aanwezigheid van de rundveestalling. Oorspronkelijk werden hier paarden gestald van reizigers die in de herberg verbleven. Toen

in het begin van de twintigste eeuw de rijtuigen vervangen werden door automobielen, kwam er steeds minder behoefte aan de stalling van trekdieren. Blijkbaar ging de herbergier over tot het uitbaten van agrarische activiteiten naast de herberg. De agrarische activiteiten zijn steeds beperkt van omvang gebleven.

Globale datering onderdelen

Op basis van het voorafgaande kan geconcludeerd worden dat de kern van de schuur waarschijnlijk dateert uit de achttiende of negentiende eeuw. De vier buitenwanden dateren uit die tijd. De datering van de kap is onzeker. Waarschijnlijk gaat het om een sporenkap uit de negentiende of vroege 20^e eeuw. In het vierde kwart van de twintigste eeuw is de kap voorzien van drie aangekapte dakkapellen. Tenslotte zijn in 1991 aan de buitenzijde van de noordelijke, de westelijke en de zuidelijke wand halfsteens muurtjes tegen het bestaande (steens) muurwerk geplaatst. De raampjes in de westelijke muur zijn daarbij vervangen.

2.2.4. Erfbeplanting en ander historisch groen

Bij de schuur Hoge Maasdijk 51 staan diverse historische groenelementen. Het MIP noemt een grote paardekastanje op het erf van het veerhuis. Verder is er een hoogstamfruitboomgaard achter de schuur aanwezig.

Figuur 19 - Een groen ensemble.

3. WAARDERING

3.1. Methodiek

Bij de waardestelling van het gebouwcomplex is aangesloten op de benadering die de RCE in de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek¹² en andere publicaties heeft gekozen.

3.2. Waardering

ensemblewaarden

In de vorige paragraaf zijn diverse historische elementen beschreven. Een kenmerk van cultuurhistorische waarden is, dat deze vaak in combinatie met elkaar voorkomen. Het totaal, het ensemble, is meer dan de som der delen. Elk van de afzonderlijke delen is misschien waardevol, maar juist de combinatie, het totaal, is extra waardevol. Dit noemen we ensemblewaarden.

De schuur bezit op meerdere niveaus ensemblewaarden:

- allereerst maakt de schuur een wezenlijk onderdeel uit van het veerhuiscomplex, bestaande uit het monumentale veerhuis, de (restanten van de) veerstoep en overige infrastructuur, het weeghuisje en de schuur. Het is vrij zeldzaam dat een dergelijk ensemble nog zo goed behouden is en het geheel bezit dan ook een hoge cultuurhistorische waarde.
- verder maakt het veerhuiscomplex deel uit van de historische bebouwing aan dit deel van de Hoge Maasdijk. Deze historische bebouwing wordt in de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart 2006 en de gemeentelijke Erfgoedkaart 2011 aangegeven als terrein met hoge historisch-stedenbouwkundige waarde. Het ensemble bestaat uit diverse rijksmonumentale panden (waaronder het veerhuis en een nabijgelegen boerderij), gemeentelijke monumenten en MIP-panden, de historische infrastructuur van de dijk etc.

waardering gebouw op zich en/of de diverse onderdelen

In het navolgende worden de afzonderlijke criteria die in de waardering aan de orde dienen te komen voor de gebouwen, afzonderlijk besproken. In de volgende paragraaf wordt een samenvatting/overzicht van de waardering weergegeven.

Algemene historische waarden (gerelateerd aan maatschappelijke ontwikkelingen)

- Belang van het object/complex als uitdrukking van (een) culturele, sociaal-economische en/of geestelijke ontwikkeling(en).
De schuur is onderdeel van een complex dat een goed voorbeeld is van een veerhuiscomplex zoals dat in vroeger eeuwen ontstaan is (ensemblewaarden). Het gebouw zelf is een uitdrukking van een functioneel onderdeel van dat complex, dat vrij zeldzaam is geworden en bouwtechnisch de sporen van de functionele ontwikkeling in zich draagt.
- Belang van het object/complex als uitdrukking van (een) geografische, landschappelijke en/of bestuurlijke ontwikkeling(en).
- Belang van het object/complex als uitdrukking van (een) technische en/of typologische ontwikkeling(en).
- Belang van het object/complex wegens innovatieve waarde of pionierskarakter.
Deze aspecten zijn niet nader onderzocht, maar lijken op het eerste gezicht niet aan de orde.

Architectuurhistorische waarden

Het belang van het object/complex voor de geschiedenis van de architectuur, voor het oeuvre van een bouwmeester of architect, wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp, wegens de ornamentiek, of wegens de interieurafwerving (in samenhang met het exterieur) is niet of nauwelijks aan de orde. De bouwmeester is niet bekend: veelal was de plaatselijke aannemer verantwoordelijk voor de vormgeving van een dergelijk gebouw. Er is in beperkte mate sprake van architectuurhistorische waarden.

¹² RCE e.a., 2009.

Bouwhistorische waarden

- Belang van het object/complex voor de geschiedenis van de bouwtechniek.
Het complex is op traditionele wijze opgericht volgens de bouwmethoden van de achttiende of negentiende eeuw. Typerende is de zware balklaag van de verdiepingsvloer. Het aanbrengen van de opvallende dakkapellen en de ommetseling van drie buitenmuren in 1991 hebben de aanwezige waarden echter aangetast.
- Belang van het object/complex vanwege de afleesbaarheid van de bouwgeschiedenis (historische gelaagdheid).
In de oostelijke zijmuur is nog een deel van de bouwgeschiedenis af te lezen; deze muur heeft duidelijk bouwhistorische waarde. Ook de zware vloerbalken, de spanten en de sporenkap hebben bouwhistorische waarde.
- Belang van het object/complex wegens het materiaalgebruik.
Zie hiervoor.

Waarden vanuit de gebruikshistorie (gerelateerd aan het object van onderzoek)

- Belang vanwege de ordening, samenhang of inrichting van gebouwen of ruimten, passend bij een (historische) functie, gebruik of productie in het object/complex.
Het gebouw bezit nog de ordening, zoals een schuur bij een veerhuis in de achttiende/negentiende eeuw gehad moet hebben: een stalling voor koetsen, een stalling voor paarden en/of vee en bovenop een hooizolder.
- Belang vanwege een (historische) functie, gebruik of productie in het object/complex.
Het complex is een fraai en zeldzaam voorbeeld van een traditionele schuur bij een veerhuis.
- Belang van het object/complex als herinnering aan een historische gebeurtenis of prominente bewoner/gebruiker/opdrachtgever.
Niet van toepassing.

Figuur 20 - Interieur schuur: de voormalige hooizolder; duidelijk zichtbaar zijn de spanten van rondhout en de sporenkap.

3.3. Overzicht waardering

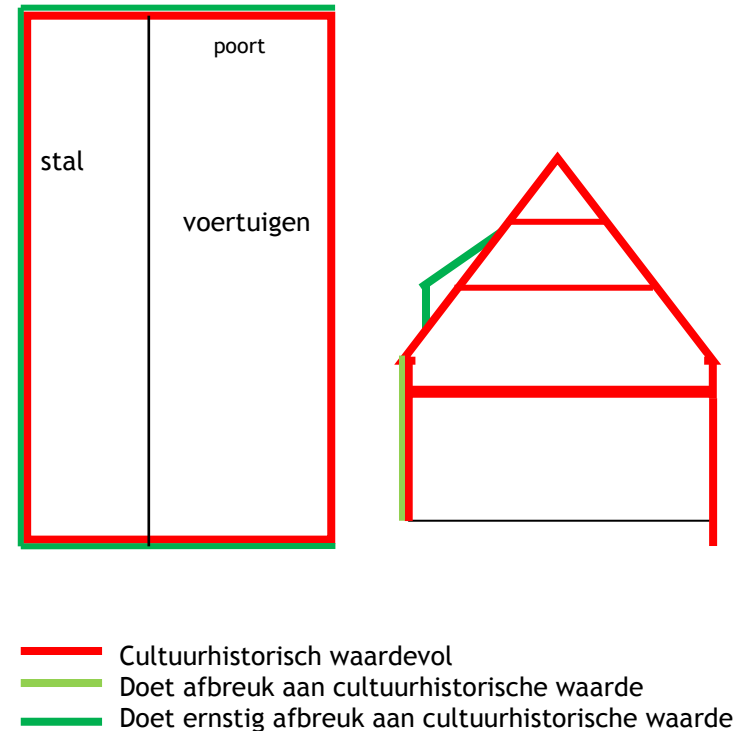
In de vorige paragraaf is per onderdeel aangegeven welke kenmerken en waarden in het gebouwencomplex aanwezig zijn. Let wel: het gaat hier uitsluitend om de cultuurhistorische waardering, niet om schoonheid of landschappelijke waarde.

Samenvattend kan gesteld worden dat we hier te maken hebben met een schuur die een typisch voorbeeld is van een schuur bij een veerhuis, zoals dat in de achttiende en negentiende eeuw functioneerde. De kern van het gebouw dateert hoogstwaarschijnlijk uit de achttiende eeuw (1708?).

De oostelijke zijmuur, de binnenschil van de overige buitenmuren, de balklaag tussen begane grond en bovenverdieping dateren uit de eerste bouwperiode (1708?).

De zijmuren zijn (mogelijk in het eerste kwart van de twintigste eeuw) verhoogd. Van de spanten en de sporenkap is de datering onduidelijk: deze zijn in traditionele stijl gemaakt en kunnen zowel uit de bouwperiode (1708?), als uit latere tijd (naar schatting tot het eerste kwart van de twintigste eeuw) dateren. In het laatste kwart van de twintigste eeuw hebben verbouwingen plaatsgevonden die de oorspronkelijke waarden in plaatselijk hebben aangetast. Met name de drie dakkapellen in de rieten kap zouden beter staan op een villa in een buitenwijk dan op een historische schuur.

De schuur bezit niet onaanzienlijke cultuurhistorische waarden. Het is belangrijk dat deze waarden behouden blijven. Waar mogelijk dienen de aanwezige waarden versterkt te worden door het mitigeren van de eerdere aantastingen.

4. PERSPECTIEF

In dit hoofdstuk wordt beoordeeld wat het toekomstperspectief van de cultuurhistorische waarden zal zijn in relatie tot de gestelde vraag.

Als conclusie van dit onderzoek kan worden getrokken dat de schuur aanmerkelijke cultuurhistorische waarde bezit, zowel op zichzelf, als als onderdeel van twee waardevolle ensembles. Naar het oordeel van ondergetekende is het behoud van de geconstateerde waarden dermate belangrijk, dat een omzetting naar een woonbestemming met als doel het behoud van de aanwezige cultuurhistorische waarden, het overwegen waard is.

Afbraak van de schuur om de ondergrond te gebruiken als bouwplaats voor een nieuwe woning is, als het planologisch al mogelijk ware, absoluut ongewenst, zowel uit historisch-stedenbouwkundig, als uit bouwhistorisch oogpunt.

Bij een omzetting naar een woonbestemming dient wel in acht te worden genomen, dat een dergelijke bestemmingsverandering moet dienen ter behoud van de aanwezige waarden en zo mogelijk het herstel van beschadigde waarden. In concreto betekent dit onder meer:

1. De plaats, omvang en contouren van het gebouw mogen niet worden aangetast.
2. De oostelijke zijmuur, de vloerbalken, de spanten en de sporenkap moeten behouden blijven, evenals oude muurdelen die onderdeel zijn van de andere buitenmuren; eventuele isolatie mag uitsluitend inwendig worden aangebracht.
3. De halfronde dakkapellen in het westelijk dakvlak dienen verwijderd te worden; eventuele dakramen (geen dakkapellen) mogen uitsluitend in het oostelijk dakvlak worden aangebracht.
4. Het gebouw dient in riet gedekt te blijven.
5. De overige gevelindeling dient zoveel mogelijk gehandhaafd te worden.

6. Als het houtwerk in de noordgevel vernieuwd wordt, dient ter plaatse van het voormalige hooiluik een nieuwe gevelopening aangebracht te worden.

's-Hertogenbosch, augustus 2018
Ir. J.J. Cuijpers

CROONENBURO5

CULTUURHISTORISCH ADVIES HOGE MAASDIJK 51 TE ANDEL

BIJLAGE 1: Geraadpleegde bronnen

Antea Group Archeologie (2018): Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. boringen, verkennende fase Hoge Maasdijk 51 te Andel, gemeente Woudrichem, projectnummer 432850, 9 mei 2018.

Braams, B.W. (1995): Weyden en zeyden in het broek - Middeleeuwse ontginning en exploitatie van de kommen in het Land van Heusden en Altena, proefschrift Wageningen.

Topographische en Militaire kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, schaal 1:50.000, blad 44, verkend 1837-1840.

Gemeente Woudrichem (2011): Erfgoedkaart gemeente Woudrichem.

Provincie Noord-Brabant (2001): Kookboek cultuurhistorie - Cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.

Provincie Noord-Brabant (2006): Cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant, 2e editie, 's-Hertogenbosch.

Renes, J. (1985): West-Brabant, een cultuurhistorisch landschapsonderzoek, Stichting Brabants Heem, Waalre.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester en Rijksgebouwendienst (2009): Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek - lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed, Amersfoort, 2009.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2011): Onderhoud en restauratie van historische plantenkassen, brochure techniek 52, Amersfoort, 2011.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2013): Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, versie 6 zoals verzonden aan de Tweede Kamer, februari 2013.

Stiboka (1990): Bodemkaart van Nederland 1:50.000 - Blad 44 Oost, Wageningen, 1990.

Stichting Historisch Boerderij-onderzoek: De benaming van houtverbindingen en constructieve houten elementen bij oude boerderijen, Arnhem, 1982.

Uitgeverij Nieuwland: Historische Atlas Noord-Brabant, 1:25.000, 1836-1843. Tilburg, 2008.

www.topotijdreis.nl

www.wilhelminasluis.nl/veerhuis-de-zwaan.html